

Ислom Нури

«Аллоҳ ва Расули билувчироқ», дедим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аллоҳнинг бандалари зиммасидаги ҳаққи Унга ибодат қилишлари ва ҳеч нарсани шерик қилмасликлари (ширк келтирмасликлари)», деб айтдилар. Кейин бир муддат (жим) кетдилар. Бироздан кейин «Эй Муоз ибн Жабал», дедилар. «Лаббай, эй Расулуллоҳ! Хизматингиздаман», деб жавоб бердим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Агар бандалар буни бажарсалар, уларнинг Аллоҳ зиммасидаги ҳаққи нима эканлигини биласанми?» – деб сўрадилар. Мен: «Аллоҳ ва Расули билувчироқ», дедим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Бандаларнинг Аллоҳ зиммасидаги ҳақлари (агар ширк келтирмай ёлғиз Унга ибодат қилсалар, Аллоҳ) уларни азобламаслигидир!»

Бухорий (5967), Муслим (30/50).

19 - [Placeholder text block containing multiple lines of text, likely representing a corrupted or placeholder version of the original content.]

[Placeholder text block containing a line of text, likely representing a corrupted or placeholder version of the original content.]

19. Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳунинг ҳадиси: «Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Уфайр номли эшакларига у кишининг орқаларига мингашиб олган эдим. У киши: «Эй Муоз, Аллоҳнинг

Ислом Нури

бандалари зиммасидаги ҳаққи ва бандаларнинг Аллоҳ зиммасидаги ҳақлари нима эканлигини биласанми?» – деб сўрадилар. «Аллоҳ ва Расули билувчироқ», дедим. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аллоҳнинг бандалари устидаги ҳаққи Унгагина ибодат қилиб, ҳеч нарсани ширк келтирмасликлари, бандаларнинг Аллоҳ зиммасидаги ҳақлари эса Унга бирон нарсани ширк келтирмаган кишини азобламаслигидир», деб айтдилар. Мен: «Эй Расулуллоҳ, буни одамларга хушхабар қилиб айтайми?» – дегандим, «Йўқ, хушхабар берма, шунга суяниб қолишмасин», дедилар».

Бухорий (2856), Муслим (30/51).

20 - [Placeholder text block]

[Placeholder text block]

20. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг ҳадиси: «Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам – Муоз розияллоҳу анҳу уловларига мингашиб кетяётганда – «Эй Муоз ибн Жабал», дедилар. (Муоз:) «Лаббай, эй Расулуллоҳ! Хизматингиздаман», деб жавоб берди». (Яна) «Эй Муоз», дедилар. (Муоз:) «Лаббай, эй Расулуллоҳ! Хизматингиздаман», деб уч

Ислом Нури

Қўлдан келганига қўл қўйиб, қўлдан келганига қўл қўйиб :қўлдан келганига.

Қўлдан келганига 16 :қўлдан келганига 2 :қўлдан келганига қўлдан келганига.

22. Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳумонинг ҳадиси: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ансорлардан бир кишининг ёнидан ўтиб қолдилар: у биродарига ҳаёси сабабли (одамлардан ҳаққини ололмаётганини айтиб) насиҳат қилаётган (журъатлироқ бўлишга ундаётган) эди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Уни тинч қўй. Зеро, ҳаё иймондандир», дедилар».

Бухорий (24), Муслим (36/61).

23 - Қўлдан келганига қўлдан келганига :қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига.

Қўлдан келганига 77 :қўлдан келганига 78 :қўлдан келганига қўлдан келганига.

23. Имрон ибн Ҳусойн розияллоҳу анҳумонинг ҳадиси: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ҳаё фақат яхшилик олиб келади», деб айтдилар».

Бухорий (6117), Муслим (37/63).

(14) Қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига

24 - Қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига :қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига қўлдан келганига.

□□□□□□□□□□

26 - □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□□
□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□
□□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□
□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□ □□□□□□□ □□□□□□□□
□□□□□□□□ □□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□.

□□□□□□□ □□□□□ □□□ 9 :□□□□□□□□ □□□□□ 2 :□□ □□□□□□□ □□□□□.

15-боб. Ким у билан сифатланса (кимда бўлса), иймоннинг ҳаловатини топадиган хислатлар баёни.

26. Анас розияллоҳу анҳунинг ҳадиси: «Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Уч нарса борки, кимда шулар бўлса, иймоннинг ҳаловатини топибди: Аллоҳ ва Расули унга булардан бошқа ҳаммадан суюкли бўлиши, бир кишини фақат Аллоҳ учун яхши кўриши, (иймон келтирганидан кейин) куфрга қайтишни худди оловга ташланишини ёмон кўргандек ёмон кўриши».

Бухорий (16), Муслим (43/70).

(16) □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□
□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□
□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□

27 - □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□ :□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□
□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□

Ислом Нури

Қўра кўпроқ яхши кўришининг вожиблиги

Қўра кўпроқ яхши кўришининг вожиблиги

16-боб. Киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ўз оиласи, боласи, отаси ва барча одамлардан кўра кўпроқ яхши кўришининг вожиблиги

27. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳунинг ҳадиси: «Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизлардан биронтангиз мен унга отаси, боласи ва барча одамлардан кўра суюклироқ бўлмагунимча комил мўмин бўлмайди деб айтдилар».

Бухорий (15), Муслим (44/74).

(17) Қўра кўпроқ яхши кўришининг вожиблиги

28 - Қўра кўпроқ яхши кўришининг вожиблиги

Қўра кўпроқ яхши кўришининг вожиблиги

Ислом Нури

бўлса, қўшнисига озор бермасин. Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, меҳмонининг ҳурматини жойига қўйсин. Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, яхши сўзни гапирсин ёки жим турсин», дедилар».

Бухорий (6018), Муслим (47/79).

30 - [Placeholder text block]

[Placeholder text block]

30. Абу Шурайх Ал-Адавий розияллоху анҳунинг ҳадиси: «Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам шундай деяётганларини икки қулоғим эшитиб, икки кўзим кўрган: «Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, қўшнисининг ҳурматини жойига қўйсин. Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, меҳмонига мукофоти билан ҳурмат кўрсатсин. Саҳобалар: «Эй Расулуллоҳ, унинг мукофоти нима?» деб сўрашди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: «Бир кун ва тун. Меҳмондорчилик уч кун – бундан ошиғи унга (меҳмонга) садақадир. Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, яхши сўзни гапирсин ёки жим турсин», дедилар».

Ислом Нури

Бухорий (3302), Муслим (51/86).

32 - ۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞
۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ :۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞
۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞
۞۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞.

۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞ ۞۞۞ 74 :۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞ 64 :۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞.

32. Абу Хурайра розияллоҳу анҳунинг ҳадиси: «Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Сизларнинг олдингизга Яман аҳли келди. Уларнинг қалблари заиф (Исломга мойил), кўнгиллари юмшоқдир. Фикҳ (динни тушуниш) яманий, ҳикмат яманийдир (фикҳ ва ҳикмат Яманга тегишлидир)», дедилар».

Бухорий (4390), Муслим (52/89).

33 - ۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞
۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞ :۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞
۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞۞
۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞۞۞
۞۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞.

۞۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞ 15 :۞۞۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞۞ 59 :۞۞ ۞۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞۞۞
۞۞۞۞۞۞ ۞۞۞ ۞۞۞.

33. Абу Хурайра розияллоҳу анҳунинг ҳадиси: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Куфрнинг боши машриқ (кунчиқар) томонда. Фахрланиш ва кеккайиш от ва туя боқувчиларда ҳамда чўлларда туяларнинг кетидан бақириб юрувчиларда, сакинат-хотиржамлик эса қўйбоқарлардадир», деб айтдилар».

Ислом Нури

Бухорий (3301), Муслим (52/90).

34 - [Placeholder text block]

[Placeholder text block]

34. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳунинг ҳадиси: «Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг шундай деяётганларини эшитдим: «Фахрланиш ва кеккайиш чўлларда (туяларнинг кетидан) бақириб юрувчиларда, сакинат-хотиржамлик эса қўйбоқарлардадир. Иймон яманийдир, ҳикмат яманийдир (иймон ва ҳикмат Яманга тегишлидир)».

Бухорий (3499), Муслим (52/93).

“Нисо” сураси, 171-оятга ишора:

[Placeholder text block]

“Албатта, Масих Ийсо бин Марям фақат Аллоҳнинг пайғамбари ва Унинг Марямга етказган сўзи ҳамда унинг томонидан бўлган руҳ (соҳибидир), холос”. (Маънолар таржимаси муаллифи: Шайх Алоуддин Мансур).

Ислом Нури

Бир қарашда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Аллоҳ таолонинг қуйидаги буйруғини бажармагандек кўринадилар:

«...»

“Эй пайғамбар, сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган нарсани етказинг! Агар (бу фармонга амал) қилмасангиз, Унинг элчилигини (бандаларига) етказмаган бўлурсиз, Аллоҳ Сизни одамларнинг зараридан сақлагай. Албатта Аллоҳ кофир қавми ҳидоят қилмас”. (Моида: 67).

Уламолар ушбу оят ва юқоридаги ҳадис ўзаро бир-бирига зид эмаслигини бир неча йўллар билан зикр қилишган:

1. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ишни – Аллоҳнинг якка Ўзига ибодат қилиб, ширк келтирмай ўтган кишини Аллоҳ азобламаслигини – бекитмасдан Муоз ибн Жабал розияллоҳу анҳуга хабар бердилар. Лекин баъзи кишилар ҳадисда кўзда тутилган маъно ва шариатдаги барча далилларни жамлаб, тўлиқ англаб етмаслиги, бунинг оқибатида амалларни тарк этиши ёки буйруқларга нисбатан беписандлик қилиши эҳтимоли туфайли бу хушxabарни одамлар ўртасида тарқатишдан қайтардилар. Чунки, бу ҳолат очиқ зарар. Ҳадисни эшитмай қолиш билан эса биронта фарз амал зое бўлмайди, динда фасод юзага чиқмайди. Шак йўқки, айнан шундай – дангаса ва шариат буйруқларидан бўйин товлашга ҳаракат қиладиган – кишилар ушбу ҳадисни эшитмай қолгани сабабли Ислом амалларида жидду-жаҳд қилишлари ҳадисни эшитиб, сусткашлик қилишларидан

афзалдир.

Мулло Алий Қори айтади: “Имом Бухорий бу ҳадисни одамлар тўғри тушунмаслиги эҳтимоли туфайли олим киши илмни баъзиларга ўргатиб, бошқаларга ўргатмаслик жоиз эканлигига ҳужжат қилиб келтирган. Дангаса ва ҳар нарсани ўзига ҳалол сановчи кишилар бу ва шу маънодаги бошқа ҳадисларни дин буйруқларини тарк қилиш, ҳукмларни ўзидан соқит қилиш учун восита қилиб олишади. Бу эса уларнинг аввало охирати, кейин эса дунёси ҳам хароб бўлишига олиб келади”. “Мирқотул-мафатих шарҳи мишкотил-масобих”, 1-жилд, 98-бет.

2. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ушбу ҳадисни бекитишга берган буйруқлари уни мутлақ, абадий бекитишни англатмаган. Балки бу муайян вақтга хос бўлган ва узоқ давом этмаган. Бунинг далили: Муоз розияллоҳу анҳу вафотларидан олдин ҳадисни бошқаларга етказиб кетдилар. Юқоридаги ҳадиснинг бошқа бир лафз билан ривоят қилинган матни охирида ровийнинг қўйидаги сўзи бор: “Муоз гуноҳкор бўлиб қолишдан кўрқиб, бу ҳақида вафоти олдидан хабар берди”. Бухорий (128), Муслим (32/55).

Абул Ҳасан Убайдуллоҳ Ал-Муборакфурий айтади: “Яъни, илмни бекитишдек гуноҳга тушиб қолмаслик, ундан четланиш учун шундай қилди”. “Миръотул-мафатих шарҳи мишкотил- масобих”. 1-жилд, 93-бет.

Демак, очик кўриниб турибдики, Муоз розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сўзларидан ҳадисни тарқатмаслик ва уни бошқаларга етказмасликка қўйилган мутлақ тақиқ деб тушунмаган. Аксинча, бу муайян ҳолат, вақт ёки шахсга боғлиқ деб

Ислом Нури

тушунган; вафотидан олдин бу ҳолат йўқолгани, шариат тўлиқ қарор топгани, одамлар динларида мустаҳкам бўлгани, учун ҳадисни етказиб қўйган.

“Муоз розияллоҳу анҳу бундан қайтарилган бўлса ҳам ҳадисни ривоят қилди. Чунки, у киши ҳадисни бошқаларга етказиш-етказмаслик масаласи замон ва ҳолатлар ўзгаришига боғлиқ эканини билар эди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам даврларида одамлар эндигина Исломга кирган, дин буйруқларига ҳали тўла кўникмаган эди. Вақт ўтиб, улар динларида мустаҳкам турадиган бўлишгач, Муоз розияллоҳу анҳу бу ҳадисни айтиб берди”. “Мирқотул-мафатих шарҳи мишкотил-масобиҳ”, 1-жилд, 98-бет.

3. Бу ҳадис билан хушxabар беришдан қайтариш барча инсонларга тааллуқли бўлмаслиги, балки унга суяниб қолиб, Ислом буйруқларини тарк этиб юборадиган кишиларгагина тегишли бўлиши мумкин. Шунинг учун Муоз розияллоҳу анҳу ҳадисни вафотидан олдин ўзи ишонадиган, унга асосланиб бошқа амалларни тарк қилиб юбормайдиган кишиларга айтиб кетди. Ўз вақтида Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам ҳам шундай қилган эдилар.

“Биз “Муоз розияллоҳу анҳу илмни бекитиш билан гуноҳкор бўлиб қолишдан қўрққани учун ҳадисни айтиб берди”, деган гапни қабул қилдик. Айни пайтда “Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам бу ҳадис билан хушxabар беришдан қайтарган эдилар. Нега бу қайтариққа амал қилмагани учун гуноҳкор бўлиб қолишдан қўрқмади?” – деган савол туғилади. Жавоб шуки: “Ҳадисни етказишдан қайтариқ унга суяниб қолмаслик сабабидан эди. Муоз розияллоҳу анҳу уни ўзи ишонадиган, ҳадисни ҳужжат қилиб, дин буйруқларини зоеъ қилиб юбормайдиган кишига айтди. Қачон сабаб

Ислом Нури

Йўқолса, унинг натижаси ҳам йўқолади (яъни, ҳадисни айтиш мумкин бўлади)”. “Миръотул-мафатих шарҳи мишкотил- масобих”. 1-жилд, 93-бет.

Ҳадисда **كَلِمَاتٍ** сўзи келган бўлиб, бу арабларда “учтадан тўққизтагача” бўлган миқдорни билдиради. Яъни, бу ерда «олтмиш учтадан олтмиш тўққизтагача» маъносида.

Ибн Ҳажар Асқалоний ҳадисдаги шу лафзни айти шундай – «Ислом аҳли, мусулмонлар» деб шарҳлаган. «Фатҳул-Борий». Иймон китоби. «Қайси Ислом афзал?» боби. 11-ҳадис.

Ибн Ҳажар Асқалоний роҳимаҳуллоҳ “Меҳмоннинг мукофоти бир кун ва бир тун” жумласи шарҳида уламоларнинг бир қатор гапларини келтириб, “Меҳмон сафарга чиқиб кетишидан олдин унга бир кеча-кундузга етадиган озуқа беради. Бу билан меҳмон кейинги манзилгача етиб олади”, деган гапни қўллаб-қувватлаган. “Фатҳул-Борий”, Одоб китоби, “Меҳмоннинг ҳурматини жойига қўйиш ва унга ўзи хизмат қилиш” боби. 6135-ҳадис шарҳи.

“Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг “Иймон яманийдир (Яманга тегишлидир)”, деб айтганлари Яман аҳлига нисбатан мақтов бўлиб, улар бошқа қавмлар каби саркашлик қилмай Мадинага келиб, Исломни қабул қилишга шошилган эдилар”. Ибн Ҳажар Асқалоний. “Фатҳул-Борий”, 3302-ҳадис шарҳи.

Аслида эса Мадинадаги саҳобалар – муҳожир ва ансорлар Яман аҳлидан иймонга келганларидан афзалдир. Фақат бу ерда яманликларнинг қалби юмшоқлиги, ҳақни қабул қилишга мойиллиги мақталган.

Ислом Нури

Ҳадисда “бақириб юрувчилар” деб таржима қилинган жумла арабчада “фаддодийн” шаклида келган. Бу ҳақида Ҳофиз Ибн Ҳажар роҳимаҳуллоҳ айтадилар:

“Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ﷺ – “фаддодийн” деганлари ҳақида Абу Убайд: “Бу “фаддон” сўзининг кўплик шакли бўлиб, ер ҳайдайдиган сигир назарда тутилган”, деб шарҳлаган. Хаттобий эса: “Фаддон” – ер ҳайдаш асбоби”, деган.

Абу Убайднинг гапига кўра “фаддодийн” “фаддон” сўзининг кўплиги бўлиб, туяси, оти, сигири ортидан баланд овозда бақириб юрадиган кишини билдиради. “Фадийд” эса баланд овоз демакдир.

Абу Убайда Маъмар ибн Мусанно: “Фаддодийн – икки юзтадан мингтагача туяси бўлган кишиларнинг номи”, деб айтган.

Айни шарҳни ҳадиснинг давоми ҳам қўллаб-қувватлайди: “ﷺ ﷺ ﷺ – “... туяларнинг кетидан (ҳайдаб) юрувчи...”.

Абул Аббос: “Фаддодийн – қўйбоқар ва туябоқарлардир”, деган.

Хаттобий айтади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу касб эгаларини (кўпол ва қалби қаттиқ деб) тилган олганларининг сабаби уларнинг юмушлари дин ишларидан чалғитиб қўяди. Бу эса қалб қотишига олиб келади”.

“Робийъа ва Музар қабилаларида” деганлари “Шу қабилалардан бўлган туябоқарлар орасида”, деганидир”. Иқтибос тугади. “Умдатул қорий”, 15/192; “Шарҳуз-Зарқоний ‘алал-Муватто”, 4/594.

Ислом Нури

Бунинг маъноси шуки, ҳадисда ёмонланган кишилар Робийъа ва Музар қабиласидан бўлган айни касб эгаларидир. Бу ерда бутун бошли икки қабила назарда тутилмаган. Ҳофиз Ибн Ҳажар роҳимаҳуллоҳ айтадилар: “Аксар арабларнинг насаби мана шу икки аслга – Робийъа ва Музарга қайтади. Улар машриқ аҳлининг энг ҳурматлилари эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам мансуб бўлган Қурайш қабиласи ҳам Музарнинг бир шоҳобчаси саналади”. “Фатҳул-Борий”, 6/531.

“Шайтоннинг икки шоҳи чиқадиган Робийъа ва Музар қабилаларида” жумласини Имом Нававий шундай шарҳлаган: “Шайтоннинг икки шоҳи бошининг икки ён томонида бўлиб, баъзилар “Бу икки шоҳи билан одамларни залолатга кетказиш учун ҳаракат қилади”, дейишган. Яна “Бу кофиирлардан бўлган шайтоннинг икки жамоаси” деган гап ҳам айтилган. Ҳадисда айни жумланинг қўлланиши машриқ (кунчиқар) томондан шайтоннинг залолати ва куфр келишига ишорадир. Бошқа бир ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Куфрнинг боши машриқ томонда”, деб айтганлар. (Бухорий, 3301; Муслим, 52/91). “Шарҳу саҳийҳи Муслим”, Иймон китоби, “Иймон аҳлининг унда (иймонда) бир-биридан фарқли даражада бўлиши. Иймон масаласида Яман аҳли устун эканлиги” боби. 51/86-ҳадис шарҳи.

Ҳофиз Ибн Ҳажар Асқалоний шарҳи: “Куфрнинг боши машриқ томонда” – бунда мажусийларнинг куфри қаттиқлигига ишора бор. Чунки ўша пайтдаги форс давлати ва унга бўйсунган араблар (Ироқ араблари) Мадинага нисбатан шарқ томонда бўлиб, улар қўпол, такаббур ва золимлиги билан танилган эди. Ҳатто Форс шоҳи кибри туфайли Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг мактубларини парчалаб, йиртиб ташлаганди. Кейинчалик мусулмонлар устига

Ислом Нури

фитналар ҳам шарқ томондан келди.

“Фахрланиш ва кеккайиш” – кибрланиш ва бошқаларни таҳқирлаш.

“Сакинат-хотиржамлик эса қўйбоқарларда” – Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айнан қўйбоқарларни шундай сифатлаганларининг сабаби кўп ҳолларда уларнинг бойлиги туябоқарларникидан камроқ бўлади. Бойлик эса фахрланиш ва кеккайишга олиб келади. Яна “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу гаплари билан Яман аҳлини назарда тутганлар. Чунки, уларнинг асосий чорвачилиги – (олдинги ҳадисда тилга олинган) туябоқарлиги билан маълум бўлган Робийа ва Музар қабилаларидан фарқ қилган ҳолда – қўй боқиш эди”, деган гап ҳам бор.

Ибн Можа Умму Ҳониъ розияллоҳу анҳодан ривоят қилган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: “Қўй боққин, чунки унда барака бор”, деб айтганлар”. (Ибн Можа, 2304. Саҳиҳ ҳадис). “Фатҳул-Борий”, Оламнинг яралиши китоби, “Мусулмоннинг энг яхши моли тоғ ёнбағирларида боқадиган қўйлари дир” боби, 3301-ҳадис шарҳи. Ҳадисдаги жумлаларнинг шарҳи олдинги ҳадисларда ўтди.

Қисқача хулоса:

Туя боқувчи кишилар кўп ҳолларда бойиб кетгани туфайли кибр ва кеккайишга берилади. Қўйбоқарларда эса бунинг акси – бойлиги камлиги учун хотиржам, сокин бўлишади. Айни пайтда, қўй боқишда барака бор.

Баъзи олимлар “Айни сифат Яман аҳлига кўпроқ тегишли. Чунки улар бошқа араб қабилаларидан фарқли ўлароқ асосан қўй боқишар эди”,

дейишган.

Ҳадиснинг давомида яна Яман аҳли иймон ва ҳикмат жиҳатидан устун эканлиги айтилган.

Ибн Ҳажар Асқалоний роҳимаҳуллоҳ бу жумлани (“Иймон яманийдир, ҳикмат яманийдир”) шарҳлаб: “Бу ўша даврдаги Яман аҳлининг мақтови. Ҳамма замонлар ва маконларга мос тушавермайди. Қолаверса, Яман аҳли иймон ва ҳикмат уларга тегишлилиги билан мақталгани уларнинг Мадинадаги муҳожир ва ансорлардан устунлигини англатмайди. Аксинча, бу ўз ўрнида айтилган гап. Чунки, яманликлар иймон келтиришга шошилган эдилар”, деган.

Демак, ушбу бобдаги ҳадислар асосан Яман аҳлининг ижобий сифатлари, уларнинг бошқа араблардан иймон келтириш масаласида (ўша даврда) устун бўлганлари ҳақидадир.